

Капосльоз Г.В.,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПОРЯДОК ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЩОДО ПРОВАДЖЕННЯ НИМИ НАУКОВОЇ (НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено результати роботи по розробленню порядку державної атестації вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності (Порядок) який сприяв би підвищенню об'єктивності результатів атестації. Відповідно до вимог нової редакції Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" визначено зміст та завдання державної атестації вищих навчальних закладів, яку забезпечує Порядок. У Порядку поряд з класичними (анкетування установ, експертиза установ) передбачено етапи: формування атестаційних комісій та їх робочих органів (передуює анкетуванню); проведення інспекційних заходів (передуює експертному оцінюванню).

Ключові слова: *порядок, атестація, вищий навчальний заклад, наукова (науково-технічна) діяльність.*

ORDER PROMISING STATE CERTIFICATION HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS THEIR SCIENTIFIC (SCIENTIFIC AND TECHNICAL) CTIVITIES

The results of work on the development agenda of state certification of higher educational institutions on their scientific proceedings (scientific and technical) activity (Procedure) that would help increase the objectivity of the results of certification. As required by the new Law of Ukraine "On scientific and technical activity" determines the content and objectives of state certification of higher education institutions that provides

procedure. In the Order, along with classic (questioning of institutions, examination facilities) provides steps: forming attestation committees and their working bodies (preceded by a questionnaire); of inspection activities (prior expert evaluation).

Keywords: *order, certification, institution of higher education, science (Science and Technology) activities.*

Постановка проблеми. Створити ресурсні (кадрові, науково-технічні, матеріальні, фінансові) передумови якісного виконання наукових досліджень, прискореного розвитку можливостей вищих навчальних закладів яким надається підтримка держави (ВНЗ) щодо виконання наукових досліджень за визначеною тематикою, забезпечити контроль за використанням кадрових, матеріальних, фінансових ресурсів держави неможливо без об'єктивної оцінки ВНЗ щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності (ННТД). Атестація ВНЗ щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності (Атестація) є одним із можливих засобів отримання цієї оцінки. Проте, на сьогодні, порядок її проведення потребує змін.

Аналіз джерел наукової інформації. У пункті 3 статті 11 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” зазначено, що результати державної атестації наукових установ використовуються органами, до сфери управління (відання) яких належать наукові установи, під час:

1) планування обсягу видатків державного бюджету для забезпечення діяльності таких наукових установ;

2) формування тематики наукових досліджень та науково-технічних розробок таких наукових установ;

3) розгляду питання продовження (дострокового розірвання) контракту з керівником наукової установи;

4) розгляду питання щодо реорганізації, ліквідації наукової установи.

Наявний науково-методичний апарат атестації науково-дослідних установ [1-4] (його дія поширюється і на ВНЗ) та окремо вищих навчальних закладів [5] не у повній мірі забезпечує потреби органів виконавчої влади до сфери управління (відання) яких належать ВНЗ. У наукових

виданнях не виявлено публікацій присвячених вирішенню завдання організації взаємодії суб'єктів, що замовляють та здійснюють атестацію (суб'єкти атестації) та суб'єктів, що підлягають атестації (об'єкти атестації) у відповідності до вищезазначених завдань, які стоять перед органами виконавчої влади.

Метою статті є формулювання мети та завдань державної атестації вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності та визначення порядку взаємодії суб'єктів та об'єктів атестації під час її проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Входячи із завдань, які стоять перед органами виконавчої влади до сфери управління (відання) яких належать ВНЗ метою державної атестації вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності доцільно мати: визначення (підтвердження) державною здатності ВНЗ до проведення ННТД на рівні державних стандартів якості ННТД відповідно до заявленого статусу ВНЗ.

Завданнями Атестації є оцінювання відповідності ННТД ВНЗ заявленому статусу за напрямками:

забезпеченість науковими і науково-технічними кадрами;

стан матеріально-технічної бази;

якість наукової і науково-технічної діяльності на основі експертної оцінки з використанням наукометричних та інших показників, що використовуються в міжнародній системі експертизи.

Об'єкти атестації. Державній атестації ВНЗ щодо провадження ними ННТД (далі – Атестація) підлягають ВНЗ всіх форм власності, що внесені або претендують на внесення до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

Суб'єкти атестації. Атестація ВНЗ проводиться атестаційною комісією, до складу якої можуть входити представники: Міністерства освіти і науки України (МОН), Національної та галузевих академій наук, ВНЗ, всеукраїнських громадських організацій, які здійснюють свою діяльність в

сфері освіти та науки, здійснення громадського контролю за суб'єктами владних повноважень. Основними робочими органами атестаційних комісій є: голова комісії, заступник голови комісії, секретар комісії, експертні групи.

Порядок державної атестації ВНЗ щодо провадження ними ННТД (далі – Порядок) – послідовність (зміст, черговість та терміни) дій суб'єктів та об'єктів Атестації під час визначення відповідності наукового (кадрового, матеріально-технічного) потенціалу та якості ННТД ВНЗ заявленому статусу ВНЗ.

Для ВНЗ державної, комунальної форм власності, а також ВНЗ, у статутних капіталах яких є частка, що належить державі, Атестація проводиться в обов'язковому порядку не менше одного разу на п'ять років, для новоутворених – не пізніше ніж через три роки після утворення.

Для ВНЗ інших форм власності перша Атестація може бути проведена за ініціативою таких закладів. Надалі Атестація таких ВНЗ проводиться в обов'язковому порядку не менше одного разу на п'ять років.

Атестація здійснюється відповідно до завдань ВНЗ щодо провадження ними ННТД на підставі:

норм державних стандартів, які визначають необхідний науковий потенціал та якість ННТД у ВНЗ, відповідно до заявленого статусу ВНЗ;

даних щодо наукового потенціалу та якості ННТД ВНЗ за три попередні календарні роки.

Організаційно-методичне забезпечення Атестації покладається на МОН.

До Порядку доцільно включити наступні етапи:

формування атестаційних комісій та їх робочих органів;

анкетування ВНЗ;

проведення інспекційних заходів у ВНЗ;

експертне оцінювання ВНЗ щодо провадження ними

ННТД.

Формування атестаційних комісій та їх робочих органів. Для проведення Атестації органом атестації формуються атестаційні комісії:

для проведення галузевої Атестації атестаційна комісія утворюється міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади, до сфери управління яких належить ВНЗ. У разі коли ВНЗ не належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, відповідну Атестацію проводить атестаційна комісія утворена МОН;

для проведення міжгалузевої Атестації атестаційна комісія утворюється МОН.

Склад атестаційних комісій затверджується наказами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади або МОН.

Експертні групи, що входять до складу атестаційних комісій, формуються відповідно до фахових груп ВНЗ, що підлягають Атестації. До складу експертних груп залучаються провідні вчені в галузі, що оцінюється або суміжних з нею. Керівники експертних груп та їх склад визначаються головами атестаційних комісій за письмовим поданням та погодженням (шляхом голосування) з членами атестаційних комісій.

Експертні групи визначають систему функціональних ознак та критерії оцінки ВНЗ з урахуванням специфіки їх діяльності.

Після цього до ВНЗ направляється повідомлення про Атестацію, терміни та порядок її проведення.

Анкетування вищих навчальних закладів. ВНЗ, які підлягають Атестації, до атестаційної комісії подають:

лист-заявку щодо проведення атестації закладу в частині наукової та науково-технічної діяльності;

анкету з відомостями про науковий потенціал та наукову (науково-технічну) діяльність ВНЗ;

у разі потреби – інші матеріали, що можуть сприяти більш повній та якісній оцінці наукової та науково-технічної діяльності закладу.

У листі-заявці подається інформація про назву та підпорядкування ВНЗ, статус, на який претендує або який підтверджує ВНЗ, та перелік вимог до ННТД ВНЗ із зазначенням нормативних документів відповідно до заявленого статусу.

Анкета повинна включати відомості про замовників наукових досліджень, установи та підприємства, з якими укладено договори про співпрацю, співробітників підрозділу, об'єкти науково-технічної та матеріальної бази, наукову продукцію підрозділу за останні три роки.

Інші матеріали, що можуть сприяти більш повній та якісній оцінці наукової та науково-технічної діяльності закладу подаються ВНЗ самостійно або на вимогу атестаційної комісії.

Перелік відомостей, форма анкети розробляється МОН разом із Держстатом, іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук, національними галузевими академіями наук та затверджується МОН.

Подані ВНЗ матеріали розглядаються атестаційною комісією в термін, що не перевищує двох місяців від дня їх подання. Експертні групи, що входять до складу атестаційних комісій здійснюють інспекційні заходи після визнання поданих матеріалів достатніми для Атестації ВНЗ.

Проведення інспекційних заходів у вищих навчальних закладах. Інспекційні заходи проводиться з метою перевірки та уточнення поданих анкетних даних, а саме:

достовірності заявленої в анкеті оцінки рівня наукових досліджень та практичної цінності їх результатів;

відповідності можливостей ВНЗ щодо провадження ними ННТД заявленому (в листі) рівню та ефективності їх використання.

Інспекційні заходи можуть бути проведені у формі:

інспектування – всебічна (комплексна) перевірка усіх поданих відомостей. Дана форма проведення інспекційних заходів може бути застосована до не менше ніж 30% ВНЗ, які підлягають Атестації;

інспекційної перевірки – перевірка окремих поданих відомостей (не менше 30%, про фінансово-економічну діяльність – в обов'язковому порядку). Дана форма проведення інспекційних заходів може бути застосована до не менше ніж 30% ВНЗ, які підлягають Атестації;

дистанційного інспектування – перевірка окремих поданих відомостей (не менше 60%, про фінансово-економічну діяльність – в обов'язковому порядку), що проводиться без виїзду інспекційних груп з використанням засобів зв'язку та Інтернет. Дана форма проведення інспекційних заходів може бути застосована до не більше ніж 30% ВНЗ, які підлягають Атестації.

Визначення форми проведення інспекційного заходу у конкретному ВНЗ проводиться на підставі аналізу поданих матеріалів на предмет попереднього визначеного статусу ВНЗ та рівня його здатності до проведення ННТД відповідно до заявленого статусу. Повинен бути забезпечений рівномірний розподіл ВНЗ за групами, до яких застосовується той чи інший інспекційний захід.

Тривалість інспекційного заходу залежить від мети, обсягу визначених завдань і може становити, в одному ВНЗ:

інспектування – не більше 12 робочих днів;

інспекційної перевірки – не більше 6 робочих днів;

дистанційного інспектування – не більше 24 робочих днів.

Відповідальність за функціонування ВНЗ на час проведення інспекційних заходів покладається на їх керівників.

Експертне оцінювання ВНЗ щодо провадження ними ННТД. Експертна група атестаційної комісії опрацьовує атестаційні матеріали та за результатами цього опрацювання не пізніше, ніж у місячний термін від дня їх отримання, надає матеріали із висновками на розгляд атестаційної комісії.

Атестаційна комісія розглядає матеріали ВНЗ, висновок експертної групи та приймає рішення про затвердження оцінки відповідності ННТД ВНЗ заявленому статусу. Рішення комісії приймається за підтримки не менш ніж 2/3 голосів учасників засідання. Рішення та висновки атестаційної комісії фіксуються у протоколі засідання атестаційної комісії. Засідання комісії є правомочним, якщо на засіданні присутні більш ніж 50 % членів комісії.

За результатами Атестації видається наказ органу Атестації, що містить у додатку витяг із протоколу засідання атестаційної комісії з відповідним висновком. Результати

проведеної галузевої Атестації розглядаються та затверджуються колегією міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить ВНЗ. Результати проведеної міжгалузевої Атестації розглядаються та затверджуються колегією МОН.

Усі ВНЗ, які відповідно до цього Порядку надали документи та пройшли атестацію, вважаються атестованими і в залежності від отриманого рейтингу за ознаками: науковий потенціал та ефективність використання наукового потенціалу (у тому числі фінансово-економічна діяльність) розподіляються на три категорії:

атестовані ВНЗ;

умовно атестовані ВНЗ (виявлені недоліки, які можуть бути усунені протягом року). Підлягають обов'язковій повторній атестації через календарний рік. Повторна атестація проводиться лише один раз;

не атестовані ВНЗ.

Поділ ВНЗ на ці категорії визначається рішенням атестаційної комісії для кожної фахової групи ВНЗ окремо.

Рішення атестаційної комісії щодо результатів Атестації може бути оскаржене керівником ВНЗ (заступником керівника з наукової роботи) у місячний термін від дати повідомлення про рішення атестаційної комісії. Скарги розглядаються атестаційною комісією в порядку встановленому для відповідних документів законодавством України та Положенням про Міністерство освіти і науки України.

Висновки. Державна атестація вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності – це визначення (підтвердження) державою здатності ВНЗ до проведення ННТД на рівні державних стандартів якості ННТД відповідно до заявленого статусу ВНЗ.

До Порядку державної атестації вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності доцільно включити наступні етапи:

формування атестаційних комісій та їх робочих органів;

анкетування ВНЗ;
проведення інспекційних заходів у ВНЗ;
експертне оцінювання ВНЗ щодо провадження ними
ННТД.

Впровадження запропонованого порядку дозволить використовувати результати Атестації органами, до сфери управління (відання) яких належать ВНЗ, під час:

планування обсягу видатків державного бюджету для забезпечення діяльності таких ВНЗ;

формування тематики наукових досліджень та науково-технічних розробок таких ВНЗ;

розгляду питання продовження (дострокового розірвання) контракту з керівником ВНЗ;

розгляду питання щодо реорганізації, ліквідації ВНЗ.

Напрями подальших досліджень. Розроблення методики атестація вищих навчальних закладів щодо провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності.

Список використаної літератури

1. Положення про державну атестацію науково-дослідних (науково-технічних установ) / Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 7 квітня 1998 року № 469 (зі змінами) [Режим доступу до електронної версії: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469-98-%Do%BF>].

2. Методика оптимізації (атестації) бюджетних наукових установ, які повністю або частково фінансуються за рахунок коштів державного бюджету / Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1176 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 89. – С. 86. – (Ст. 3241). [Режим доступу до електронної версії: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1176-2011>].

3. Порядок оцінки розвитку діяльності наукової установи / Затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 3 квітня 2012 р. № 399 (zareestrovaniy в Міністерстві юстиції України 25 квітня 2012 р. за № 629/ 20942) // Офіційний вісник України. – 2012. – № 36. – С. 312. – (Ст. 1356). [Режим доступу до електронної версії: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0629-12>].

4. Порядок надання відомостей про основні результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та у сфері трансферу технологій: наказ Міністра освіти і науки, молоді та спорту України від 11.01.2012 № 10 (зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30 січня 2012 р. за №146/20459) [Режим доступу до електронної версії: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0146-12>]

5. Положення про проведення державної атестації вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Міністерства освіти і науки України у частині наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності / Затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 30 березня 2010 року № 277. – 6 с.

